

Ka održivom rastu

KOSOVO

Kosovo

- Sred izazovnim spoljnim uslovima, realni rast BDP-a usporava, ali ostaje pozitivan; očekuje se da će ekonomska aktivnost porasti za 3,2 odsto tokom 2023. godine.
- Pozitivan učinak izvoza usluga i privatne potrošnje bili su ključni pokretači rasta.
- Inflacija je u stalnom opadanju sa svog vrhunca od 14,2 procenata u julu 2022. godine, ali pritisci na cene su i dalje pojačani; godišnja potrošačka inflacija je u proseku iznosila 6 procenata između januara i jula 2023.
- Iako su izgledi i dalje pozitivni, bilans rizika je i dalje nagnut ka padu. Kontinuirane neizvesnosti vezane za rat u Ukrajini, dalje usporavanje ekonomske aktivnosti u Evropi i pogoršanje domaćeg političkog konteksta predstavljaju značajne rizike.

Nedavna privredna kretanja

Makroekonomski uslovi na Kosovu ostali su povoljni tokom prve polovine 2023. godine, uprkos stalnoj spoljnoj nestabilnosti i usporavanja rasta tokom drugog kvartala godine. Tokom drugog tromesečja 2023. realna ekonomska aktivnost je porasla za 2 procenata na godišnjem nivou¹. Rast u ovom tromesečju prvenstveno je bio vođen realnim povećanjem izvoza od 5,9 procenata podstaknut rekordnim rastom izvoza usluga (13,6 procenata), uglavnom viših usluga putovanja dijaspore, kao i usluga informacione i komunikacione tehnologije (IKT). Izvoz robe je, suprotno početnim očekivanjima, realno smanjen za 10,7 procenata. Privatna potrošnja i formiranje bruto kapitala zabeležile su umereni rast od 3,7 procenata i 2 procenat, odnosno, što čini jednu četvrtinu ukupnog rasta zabeleženog u ovom tromesečju. Na strani proizvodnje, usluge su dale najveći doprinos rastu. Mesečni indikatori, uključujući one o spoljnom sektoru, prodaji firmi i podacima o međunarodnim putovanjima, pokazuju da je uticaj potrošnje i izvoza usluga na rast bio snažan tokom tokom prva tri kvartala godine.

Inflacija je u stalnom opadanju sa svog vrhunca od 14,2 procenata u julu 2022. godine, ali pritisci na cene su i dalje povišeni. Potrošačka inflacija je u proseku iznosila 6 procenata između januara i avgusta 2023. godine, a inflacija je usporila na 2,4 procenta do jula 2023. godine, ali je doživela blagi porast u avgustu 2023. (3,4 procenata). U ovom periodu značajan doprinos inflaciji dao je rast cena nameštaja, predmeta za domaćinstvo i održavanje (7,2 procenata), alkoholnih pića i duvana (6,3 procenata), hrane i bezalkoholnih pića (5,5 procenata). Cene transporta—koje su doprinele inflatornim pritiscima 2022. godine—oduzete su od stope inflacije (-3,8 procenta). Na 4 procenta u julu, bazna inflacija je usporila, iako je premašila ukupnu potrošačku inflaciju. Cene uvoza su nastavile da rastu, ali trendom usporavanja, na šta je prvenstveno uticao pad uvoznih cena roba i energenata. S druge strane, i proizvođačke i cene poljoprivrednih unosa su pale u odnosu na prvu polovinu 2022. godine.

Zapošljavanje i formalizacija zapošljavanja su u porastu, ali tržište rada nastavlja da se suočava sa kritičnim izazovima. Prema nedavnim administrativnim podacima,

¹ Sve reference ovde se odnose na poređenja iz godine u godinu, osim ako nije drugačije naznačeno.

formalna zaposlenost porasla je za 2,8 procenta između avgusta 2022. i avgusta 2023.² Najnovija anketa o radnoj snazi (LFS)³ otkrila je da se radno sposobno stanovništvo smanjilo tokom 2022. godine, verovatno zbog migracije, dok je odnos zaposlenosti prema stanovništvu doživeo porast, sa 31,1 procenta u 2021. na 33,8 procenta u 2022. Primetno, stopa nezaposlenosti je u silaznoj putanji, pad na 12,6 procenata 2022. godine; ali stopa neaktivnosti ostaje visoka. Podaci ARS dalje naglašavaju izražene rodne nejednačenosti na tržištu rada, obuhvatajući značajne razlike u stopama zaposlenosti (49,4 procenta za muškarce i 18,4 procenta za žene u 2022.), stope neaktivnosti (45 odsto za muškarce i 78 odsto za žene), kao i umeren nivo nezaposlenosti mladih (21,4 procenata). Kosovo nema zvaničnu statistiku o otvorenim slobodnim radnim mestima, ali pojedinačna istraživanja poslovnih organizacija od 2021. godine pokazuju sve veće izazove u popunjavanju upražnjenih radnih mesta, posebno za kvalifikovane radnike.

Do juna 2023. deficit tekućeg računa (DTR) pokazao je znake poboljšanja, podstaknut uvozom niže vrednosti u kombinaciji sa kontinuiranim pozitivnim učinkom u izvozu usluga i prilivu sekundarnih prihoda. Nominalni robni izvoz opao je za 8,1 procenta, odnosno za 5,2 procenta. Saldo trgovine uslugama je povećan za 36 procenata do juna 2023. Dakle, trgovinski deficit je blago smanjen za 1,8 procenta tokom ovog perioda. Istovremeno, doznake su zabeležile kumulativnu stopu rasta od 11,7 procenta. Strane direktne investicije (DSI) nastavile su da imaju pozitivan učinak sa kumulativnim povećanjem od 14,3 procenta do juna 2023.

Ipak, SDI su i dalje visoko koncentrisane u sektoru građevinarstva i nekretnina, odražavajući potražnju kosovske dijaspore za nepokretnom imovinom na Kosovu.

Ukupan fiskalni bilans ostao je ispod granica fiskalnog pravila. Za period januar-avgust 2023. godine, a u skladu sa sezonalnošću budžetskih rashoda, vlada je ostvarila suficit, nešto iznad nivoa iz 2022. godine. U istom periodu, poreski prihodi su porasli za 12 procenata, dok su ukupni prihodi porasli za 15 procenata, takođe podstaknuti budžetskim zajmovima EU koji se odnose na energiju u vrednosti od 67,5 miliona evra. Direktni porezi i PDV naplaćeni u zemlji povećani su za blizu 20 procenata, dok su PDV i akcize naplaćeni na granici (koji predstavljaju više od polovine poreskih prihoda) povećani za oko 6 procenata svaki. S druge strane, rashodi su do avgusta 2023. povećani za 16,2 procenata. Primena novog zakona o platama u javnom sektoru dovela je do povećanja mesečne mase zarada za 20 procenata. S obzirom na ukidanje subvencija za uvoz energije—i pad broja korisnika za nekoliko penzionih šema i programa socijalne pomoći—ukupna potrošnja na subvencije i transfere je blago opala za 1 procenat. U julu 2023. Skupština je izmenila zakone o državnim penzijama koje će povećati prosečne penzije, verovatno sa značajnim budućim fiskalnim uticajem. Kapitalni rashodi su porasli za 77 procenata do avgusta 2023. godine, iako sa relativno niske osnove iz 2022. godine. Uprkos značajnom porastu potrošnje, implementacija kapitalnih projekata finansiranih iz inostranstva i dalje zaostaje. Očekuje se da će implementacija dodatnih subvencija za energiju i sezonsko veća plaćanja

2 Administrativna statistika tržišta rada, jul 2023, Agencija za statistiku Kosova.

3 Kosovo ima velika kašnjenja u objavljivanju podataka ankete o radnoj snazi (ARS), a od danas su dostupni samo podaci za 2022. godinu.

za kapitalne projekte dovesti do skromnog—ali nešto većeg od prošlogodišnjeg—fiskalnog deficita do kraja godine.

Od januara 2023. godine, ukupan javni i javno garantovani (JGD) dug je u opadajućem trendu. Do kraja drugog tromesečja ove godine, dug JGD-a iznosio je 17,3 procenta BDP-a, što je pad sa 19,9 procenta BDP-a na kraju 2022. U 2023. godini, Vlada je amortizovala više od 120 miliona evra domaćeg duga. S druge strane, spoljni dug je nastavio da raste umerenim tempom, ali na manje od polovine nivoa smanjenja stanja unutrašnjeg duga. Tokom prve polovine 2023. godine, Vlada je postigla Stand-by-aranžman iz predostrožnosti (oko 100 miliona evra) i aranžman u okviru Instrumenta za otpornost i održivost sa MMF-om (oko 78 miliona evra). Od septembra 2023. godine, nijedna isplata u okviru ovih programa nije izvršena. Na kraju, Vlada je odlučila da otpočne otplatu povlačenja fondova penzione štednje odobrenih u 2020. godini u okviru mera podrške likvidnosti pandemije.

Povećanje troškova zaduživanja nije smanjilo potražnju za kreditima. Do jula 2023. ukupni krediti banaka porasli su za 13,2 procenta (8,3 procenta za nove kredite), pri čemu su ukupni krediti stanovništvu porasli za 16,5 procenta. Portfolio mikrofinansijskih kredita—koji predstavlja manje od 10 procenta bankarskog kreditnog portfelja, ali pruža usluge značajnom broju građana—povećan je za blizu 24 procenta. Istovremeno, depoziti su porasli za 13,2 procenta. Troškovi finansiranja porasli su u proseku za 0,6 procentnog poena u periodu januar–jul 2023. godine u odnosu na isti period 2022. godine, pri čemu su prosečne kamatne stope na nove kredite porasle na primer sa 5,9 na 6,5 procenta. Kapitalne rezerve i kvalitet aktive ostaju pozitivni. Odnos regulatornog

kapitala prema rizičnoj aktivni iznosio je 15,6 procenta u julu 2023., a nekvalitetni krediti ostali su na 2 procenta.

Prespektiva i rizici

Uprkos upornim inflatornim pritiscima, očekuje se da će se realni rast BDP-a dostići 3,2 procenta tokom 2023. godine, podstaknut pozitivnim izvoznim performansama i većom privatnom potrošnjom. Očekuje se da će veći izvoz usluga nadoknaditi zastoj izvoza robe i povećanje uvoza, što će dovesti do pozitivnog realnog doprinosa spoljnog bilansa rastu. Istovremeno, očekuje se da će snažan rast kredita i veće neto doznake, podržani povišenim nivoima javnih transfera, podržati privatnu potrošnju. Očekuje se da će veća javna potrošnja na plate nakon primene novog Zakona o javnim platama, zajedno sa povećanom javnom potrošnjom na održavanje i usluge, podržati rast javne potrošnje. Isto tako, nakon ugovaranja u 2022. godini, očekuje se da će bruto fiksne investicije doprineti rastu, podstaknute građevinskim aktivnostima i predvidljivijim okruženjem za cene inputa. Takođe se očekuje da će javni kapitalni rashodi povećati ulaganja nakon nedavnih napora da se uklone uska grla u implementaciji, uključujući kroz prilagođavanje cena za javne ugovore. Na strani proizvodnje, očekuje se da će usluge dati veći doprinos nego proizvodnja i poljoprivreda zajedno.

Srednjoročni izgledi ostaju pozitivni u kontekstu visoke neizvesnosti. Očekuje se da će se doprinos investicija rastu povećati u 2024–2025, uz podršku povećanog ulaganja u javnu infrastrukturu, uključujući podršku spoljnog finansiranja, i većih javnih i privatnih investicija u snabdevanje energijom i efikasnost.

Međutim, uprkos očekivanim poboljšanjima u izvršenju kapitala, očekuje se da će javne investicije ostati ispod nivoa budžeta. Na osnovu kanala za izdavanje dozvola, očekuje se da će aktivnost razvoja nekretnina nastaviti da podstiče investicije i rast srednjeročno. Očekuje se da će finansijsko produblјivanje i primarni i sekundarni prilivi podržati potrošnju, zajedno sa većim transferima penzija u 2024. Očekuje se da će ponovno aktiviranje proizvodnih kapaciteta Feronikla na Kosovu podstaći izvoz robe. S obzirom da se očekuje da će se rast ubrzati do 4 procenta, nivo ekonomske aktivnosti treba da se približi potencijalu Kosova. Ipak, nastavak neizvesnosti u vezi sa ratom u Ukrajini i uticajem na energetski sektor na Kosovu, dalje usporavanje ekonomske aktivnosti u Evropi i pogoršanje domaćeg političkog konteksta predstavljaju značajne rizike.

Očekuje se usporavanje inflacije, međutim pritisci na cene ostaju visoki. Dok se smanjuje u skladu sa međunarodnim trendovima, predviđa se da će inflacija potrošačkih cena dostići 4,8 procenata u 2023. godini i dalje usporiti tokom 2024–2025, odražavajući očekivanja o inflaciji u evrozoni i kretanju međunarodnih cena roba. Zategnutije tržište rada moglo bi, međutim, da izvrši pritisak na povećanje inflacije. Istovremeno, velika zavisnost Kosova od uvoza nastavlja da izlaže zemlju međunarodnim fluktuacijama cena. Više cene goriva i energije mogle bi da dovedu do oporavka inflacije i šoka u snabdevanju energijom, što negativno utiče na rast.

Nakon značajnog pogoršanja tokom 2020–2022, očekuje se da će se DTR poboljšati u srednjem roku. Očekuje se da će se DTR 2023. poboljšati za više od 4 pp BDP-a zbog usporavanja uvoza i daljih poboljšanja

bilansa usluga. Tokom 2024–25, očekuje se da će DTR dalje opadati zbog poboljšanja trgovinskog bilansa, iako mnogo sporijim tempom. Očekuje se da će prilivi SDI koji ne stvaraju dugove nastaviti da budu glavni izvor finansiranja za DTR, ali visoki nivoi grešaka i propusta u platnom bilansu ostaju izvor neizvesnosti. Očekuje se da će se prekomerna koncentracija SDI na aktivnosti nekretninama nastaviti u srednjem roku, ali veća privatna ulaganja u energetski sektor mogu potencijalno dovesti do veće diversifikacije SDI.

Procenjuje se da će fiskalni deficit ostati ispod 1 procenta BDP-a u 2023. godini, vođen pozitivnim učinkom poreskih prihoda i kapitalnim rashodima nižim od planiranih. U srednjem roku, deficit bi u proseku trebalo da predstavlja između 1,5–2 procenta BDP-a na osnovu povećanja kapitalne potrošnje u vezi sa Energetskom strategijom, daljeg povećanja koeficijena javnih plata i operacionalizacije naknada u 2024. i veće potrošnje na penzije. Očekuje se da će poreski prihodi nastaviti da rastu, iako sporije nego u periodu 2021–2023, s obzirom na slabljenje uticaja inflacije, posebno na granične poreze. Implementacija izmena i dopuna zakona o porezu na dohodak fizičkih lica iz 2023. kojima se neoporezivi porez na dohodak povećava na nivo minimalne zarade—trenutno na oceni ustavnog suda—moglo bi dodatno usporiti tempo prikupljanja prihoda. Predviđa se da će do 2025. godine javni dug ostati ispod 20 procenata BDP-a.

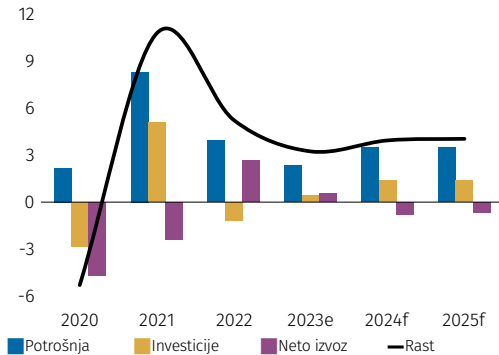
Dalje finansijsko produblјivanje ima potencijal da podrži rast kredita, privatnu potrošnju i investicije u srednjem roku. Predviđene zakonske izmene zakona o plaćanju mogle bi dodatno da podstaknu digitalizaciju plaćanja, a takođe i formalizaciju. Spoljni

privatni dug, koji uključuje međukompanijske kredite i trgovinske kredite, takođe bi trebalo da bude u porastu.

Idući napred, Kosovo treba da poveća otpornost na spoljne šokove, istovremeno unapređujući strukturne reforme kako bi otključalo veći potencijalni rast i ubrzalo približavanje sa sličnim zemljama EU. Od izbijanja pandemije COVID-19, oprezno makro-fiskalno upravljanje omogućilo je Kosovu da odgovori na uticaje krize. Međutim, smanjivanje jaza sa kolegama iz EU zahtevaće održavanje makroekonomske stabilnosti uz rešavanje dugotrajnih strukturnih smetnji koje ograničavaju potencijalni učinak. Pravovremena i efikasna implementacija nove Energetske strategije uz očuvanje fiskalne adekvatnosti je imperativ u ovom pogledu, pored potrebe da se smanje drugi infrastrukturni nedostaci u vodosnabdevanju, otpadu i povezanosti. Poboljšanja rezultata tržišta rada se više ne mogu odlagati i trebalo bi da se fokusiraju na podršku većem uključenju neaktivnih žena na tržište rada, smanjenjem prepreka za učešće, takođe povećanjem pristupa uslugama brige o deci. U nastavku, povećanje investicija u ljudski kapital—kao preduslov za otvaranje većeg potencijalnog rasta—dok očuvanje fiskalne adekvatnosti zahteva efikasne i sveobuhvatne reforme, kao što je a) optimizacija školske mreže; b) uspostavljanje okvira za finansiranje zdravstva koji promoviše univerzalnu zdravstvenu pokrivenost; i c) poboljšanje ciljanja socijalne pomoći i predvidljivosti i adekvatnosti penzija.

Investicije su se vratile, dajući skroman, ali pozitivan doprinos rastu u 2023. godini.

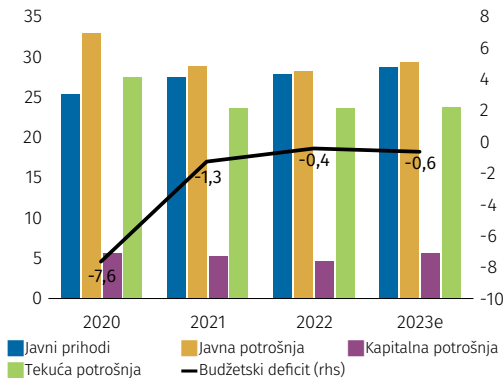
Doprinos rastu, procentualni poeni

Izvori: Agencija za statistiku Kosova; Izračunavanja osoblja Svetske banke.

Fiskalni deficit ostaje umeren.

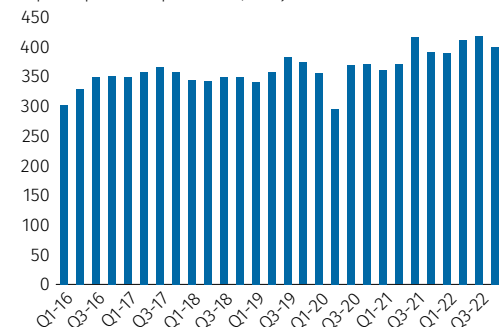
Procentat BDP-a

Izvori: Ministarstvo finansija; Izračunavanja osoblja Svetske banke.

Zaposlenost postepeno raste.

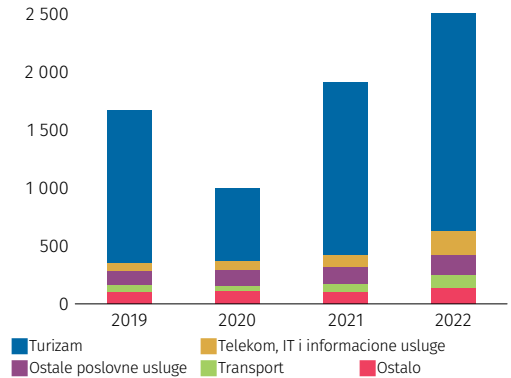
Ukupna zaposlenost prema ARS, u hiljadama

Izvori: Agencija za statistiku Kosova.

Izvoz usluga je nastavio da raste, podstaknut putovanjima, ali i IKT i poslovnim uslugama.

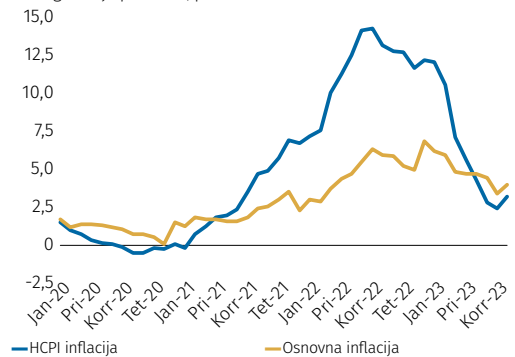
Izvoz usluga po kategorijama, u mil. evra

Izvori: Centralna banka Kosova.

Inflatorni pritisci počeli su da popuštaju 2023.

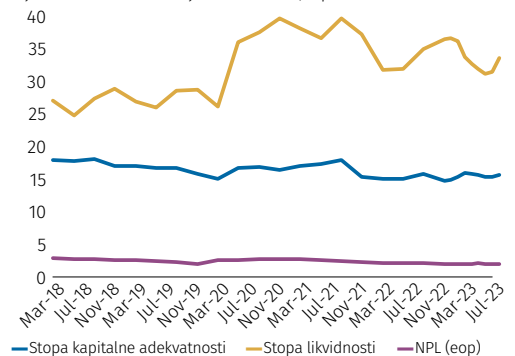
Međugodišnje promene, procentat

Izvori: Agencija za statistiku Kosova i Centralna banka Kosova.

Finansijski sektor je ostao stabilan.

Ključni indikatori finansijske stabilnosti, u procentima

Izvori: Centralna banka Kosova.

Napomena: eop = kraj perioda; NPL = nekvalitetni krediti.

KOSOVO Odabrani ekonomski indikatori	2020	2021	2022	2023.e	2024.f	2025.f
Realni rast BDP-a (procenat)	-5,3	10,7	5,2	3,2	3,9	4,0
<i>Sastav (procentualni poeni):</i>						
Potrošnja	2,1	8,2	3,9	2,3	3,4	3,4
Investicije	-2,8	5,0	-1,2	0,4	1,3	1,3
Neto izvoz	-4,7	-2,4	2,6	0,5	-0,8	-0,7
Izvoz	-8,3	16,4	6,4	3,8	2,2	2,3
Uvoz (-)	-3,6	18,8	3,9	3,3	3,1	3,0
Inflacija potrošačkih cena (procenat, prosek perioda)	0,2	3,4	11,6	4,8	3,0	2,5
Javni prihodi (procenat BDP-a)	25,4	27,4	27,8	28,7	28,2	28,3
Javni rashodi (procenat BDP-a)	33,0	28,8	28,2	29,2	30,1	30,1
<i>Od čega:</i>						
Masa zarada (procenat BDP-a)	9,8	8,4	7,3	7,9	7,5	7,5
Socijalna davanja (procenat BDP-a)	7,7	7,3	7,2	6,4	6,5	6,2
Kapitalni troškovi (procenat BDP-a)	5,6	5,3	4,7	5,6	6,3	6,8
Fiskalni bilans (procenat BDP-a)	-7,6	-1,3	-0,4	-0,6	-1,9	-1,9
Primarni fiskalni bilans (procenat BDP-a)	-7,2	-0,9	0,0	-0,2	-1,6	-1,3
Javni dug (procenat BDP-a)	22,0	21,2	19,6	18,5	19,3	19,8
Javni i javno garantovani dug (procenat BDP-a)	22,4	21,6	19,9	18,6	19,5	20,1
<i>Od čega:</i> Eksterni (procenat BDP-a)	7,8	7,3	7,2	7,3	8,2	8,6
Izvoz robe (procenat BDP-a)	7,0	9,5	10,4	8,8	9,0	9,2
Uvoz robe (procenat BDP-a)	45,0	54,3	58,4	54,5	53,6	53,7
Neto izvoz usluga (procenat BDP-a)	5,8	13,0	15,4	16,6	16,3	16,8
Trgovinski bilans (procenat BDP-a)	-32,2	-31,8	-32,6	-29,1	-28,3	-27,7
Neto prilivi doznaka (procenat BDP-a)	14,0	14,1	13,3	13,7	13,6	13,5
Stanje tekućeg računa (procenat BDP-a)	-7,0	-8,7	-10,5	-6,5	-6,0	-5,5
Neto priliv stranih direktnih investicija (procenat BDP-a)	4,2	4,0	6,7	6,7	6,7	6,7
Spoljni dug (procenat BDP-a)	36,9	37,6	38,2	38,4	39,0	39,9
Realni rast privatnih kredita (procenat, prosek perioda)	7,6	7,5	5,2	-	-	-
Nenaplativi krediti (procenat bruto kredita, kraj perioda)	2,5	2,3	2,0	-	-	-
Stopa nezaposlenosti (procenat, prosek perioda)	25,9	20,7	12,6	-	-	-
Stopa nezaposlenosti mladih (procenat, prosek perioda)	49,1	38,0	21,4	-	-	-
Stopa učešća u radnoj snazi (procenat, prosek perioda)	38,3	39,3	38,6	-	-	-
BDP po glavi stanovnika (US\$)	4 321	5 270	5 305	5 810	5 804	6 758
Stopa siromaštva (procenat stanovništva)	32,4	27,0	25,4	23,6	22,2	20,3

Napomena: Izračunavanja stope siromaštva zasnovani na ECAPOV harmonizaciji koristeći podatke Ankete o budžetu domaćinstava (HBS). Trenutno procenjene/projektovane vrednosti počinju od 2018. Mere prihoda u SILC-u i mere potrošnje u HBS-u nisu striktno uporedive. Siromaštvo se definiše kao život sa manje od 6,85 USD/dan po osobi u revidiranom PPP iz 2017.e= procena; f = prognoza; PPP = paritet kupovne moći. - = nije dostupno.

Redovni Ekonomski Izveštaj za **Zapadni Balkan**
br. 24 | Jesen 2023.

Pogledajte izveštaj online:
www.worldbank.org/eca/wbrer